

CÂTEVA DATE PRIVITOARE LA ISTORICUL CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE SUBACVATICE

Mircea Petrescu-Dîmbovița

Cercetările arheologice au avut din a doua jumătate a secolului al XIX-lea o dezvoltare rapidă în toată lumea, ajungându-se pe baza datelor obținute la lămurirea multor aspecte ale istoriei vechi și medii.

Este de nețăgăduit că progresul acestor cercetări, la dimensiuni nebănuite în trecut, a depins în bună măsură și de aplicarea tehnicii moderne în arheologie. Astfel, s-au realizat pași importanți înainte. Datorită atât dezvoltării impetuoase tehnico-științifică, cât și importanței acordată arheologiei ca știință istorică, cu rol deosebit în procesul instructiv-educativ.

În acest context se înscriu și cercetările arheologice subacvatice, la care m-am referit cu peste 35 de ani în urmă, respectiv articolele din 1969¹ și din 1972². Tot în legătură cu această problemă, în anul 2006, prof.dr. Atilla László, de la Facultatea de Istorie a Universității „Al.I. Cuza” din Iași, în o carte s-a referit cu mai multe date relativ la vestigiile arheologiei subacvatice și la metodele de cercetare ale acestora, precum și la unele publicații din acest domeniu din Anglia, Olanda, Suedia, Germania, S.U.A., Israel, ș.a.³.

Din articolele subsemnatului și cartea prof. A. László rezultă că printre metodele de cercetare arheologică se înscriu și acelea ale arheologiei subacvatice, prin care s-a ajuns la rezultate importante din punct de vedere științific și muzeistic.

În cele ce urmează ne vom referi doar la câteva dintre rezultatele mai importante relativ la istoricul cercetărilor subacvatice.

Astfel, în 1673, cu ajutorul unui clopot pentru scufundat s-au adus la suprafață mai multe țevi de tun din vasul suedez *Wasa*, naufragiat în 1628 în rada portului Stockholm⁴. De asemenea în 1982 s-a readus la suprafață epava vasului englez *Mary Rose*, scufundat în 1545, recuperându-se peste 17000 de obiecte diferite, navă, care după conservare și restaurare, a fost introdusă într-un muzeu anume construit, împreună cu 2500 piese din ea⁵.

Între anii 1909 și 1913, la imboldul arheologului francez Salmon Reinach și cu ajutorul marinei de război franceze, s-a explorat un vas roman de pe fundul Mediteranei, la cinci km de Mahdia, din estul Tunisului, scufundat în jur de 80 î.Hr., în timp ce transporta coloane, capiteluri, ceramică de lux și diferite piese de mare valoare artistică, provenind din prada de război, adunată de Sulla după jefuirea Atenei din anul 86 î.Hr.⁶.

Cu prilejul acestei acțiuni de cercetare arheologică subacvatică s-au descoperit numeroase obiecte expuse în cinci săli ale Muzeului din Tunis⁷. Cercetările respective

¹ M. Petrescu-Dîmbovița, *Arheologia subacvatică*, ziarul *Flacăra Iașului*, XXX, 1969, 9 august, p. 2.

² Idem, *Enigme subacvatice*, în revista *Magazin istoric*, VI, 1974, 4.

³ A. László, *Introducere în arheologie*, Iași, Editura Demiurg, 2006.

⁴ M. Petrescu-Dîmbovița, *op.cit.*, 1969, p. 2, A. László, *op.cit.*, 2006, p. 131.

⁵ A. László, *op.cit.*, 2006, p. 131.

⁶ M. Petrescu-Dîmbovița, *op.cit.*, 1969, p. 2.

⁷ *Ibidem*.

au continuat cu metode perfecționate, în anul 1948, participând la ele și cunoscutul specialist francez în scufundări marine Jacques Ives Cousteau, care, împreună cu alți scufundători, a recuperat încă 58 de coloane, folosindu-se în acest scop vasul *Calypto* al marinei militare franceze⁸.

Specialiștii francezi, sub conducerea arheologilor F. Renoit, F. Lallemand și H. Medan, au cercetat și corabia greacă a negustorului Marcus Sestius, scufundată lângă o insulă la sud de Marsilia, obținându-se date importante relativ la construcția și încărcătura ei, constând în principal din amfore italice și grecești⁹.

Un alt centru important pentru asemenea cercetări a fost Italia, unde cunoscutul arheolog subacvatic Nino Lamboglio a condus centrul experimental de arheologie submarină de la Albegna¹⁰. Aici, anual, cu vasul de cercetări *Daimio* al flotei de război italiene, pe care l-am văzut în 1962¹¹, se exercitau cercetările arheologice submarine, dintre care menționăm pe cele efectuate în cuprinsul orașului roman Baiae de la Pozzuoli, la sud-vest de Napoli, precum și pe acea din portul antic Edissa, ulterior Porto Ulisse din câmpia mlăștinoasă Pantano-Longarini, de-a lungul litoralului de sud-est al Siciliei¹². Cu prilejul cercetărilor din această mlaștină s-a descoperit mult lemn din epava unei corăbii, care transporta diferite produse din Mediterana către Roma imperială¹³. Cercetări arheologice subacvatice, cu rezultate deosebi de importante, s-au efectuat și în Grecia, instituindu-se expediții de către Institutul Arheologic German din Atena, Universitatea din Miami, S.U.A., Consilul de Arheologie Subamarină din S.U.A., Institutul Național de Oceanografie din Anglia și alte instituții de cercetare științifică din străinătate¹⁴. Astfel, s-au explorat de către profesorii americani John Hall și Frank J. Foret, în colaborare cu dr. Nicolas Flemming din Anglia, coastele Peloponesului, îndeosebi epave de corăbii¹⁵. Ulterior, din informațiile pe care le deținem, rezultă că s-a tins să se lase pe loc resturile de construcții, organizându-se adevărate muzee submarine, pentru plonjeuri în trecere prin locurile respective¹⁶.

Asemenea cercetări s-au efectuat și în Nordul Europei. Astfel, arheologul K. Kersten a descoperit cu ajutorul scufundărilor cunoscutul port al vikingilor *Haithabu*, astăzi Oldenburg din Schleswig¹⁷. De asemenea, o acțiune importantă, la care ne-am referit și mai înainte a fost readucerea la suprafață, în 1961, în docul de la Stockholm, după străduințele de mai mulți ani, a vasului amiral *Wasa*, în greutate de 700 tone și cu 64 tunuri la bord, naufragiat în 1628¹⁸. În vara anului 1960, cu prilejul participării la al X-lea Congres Internațional al Istoricilor, am avut prilejul, împreună cu ceilalți congresiști, să asist la una din fazele de salvare a acestui vas¹⁹. Scafandru, după ce a

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ A. László, **op.cit.**, 2006, p. 131.

¹⁹ M. Petrescu-Dâmbovița, **op.cit.**, 1969, p. 2, Idem, **op.cit.**, 1972, p. 88.

coborât de pe un vas special utilat pentru asemenea operații, a cerut prin telefon să fie plasat în direcția dorită, scoțând apoi la suprafață o țevă de tun din această navă, care la acea dată fusese mult ridicată față de poziția ei inițială de zăcere de pe fundul mării²⁰. Operațiile de recuperare a acestui vas naufragiat, pentru care s-au investit mai multe milioane de coroane suedeze, au fost posibile datorită atât studiilor migăloase de arhivă pentru identificarea locului scufundării ei, cât și mai ales faptului că în Marea Baltică nu sunt moluște de stânci, care ar fi distrus epava²¹.

Tot în legătură cu activitatea din domeniul arheologiei submarine desfășurate în Suedia, țin să menționez, pe baza celor constatate personal, că piesele de lemn, recuperate din corăbiile naufragiate, trec prin diferite stadii de conservare, de la starea de umiditate la cea uscată, până la expunerea în marele muzeu al marinei din Stockholm²².

Rezultatele interesante în domeniul arheologiei submarine s-au obținut și de specialiștii ruși, care sub conducerea profesorului V.D. Blavațki de la Universitatea din Moscova au explorat țărmurile Mării Negre și ale Mării de Azov, efectuând cercetări atât în perimetrul orașelor antice de la Phanagoreia, Olbia, Chersonesz, Hearminax și Tyras cât și în cuprinsul unei corăbii naufragiate de la Chersonesz și strâmtoarea Kerchi²³. Avându-se în vedere rezultatele obținute s-a preconizat aplicarea unor tehnici moderne, respectiv folosirea batiscafului, televizorului și a unei aparaturi speciale, constând din ghiare mecanice pentru scoaterea la suprafață a pieselor mari și grele²⁴.

De asemenea, prezintă interes și cercetările subacvatice din turbăria de la Nydam din sud-vestul Iutlandei, astăzi în Germania, conduse de Conrad Engelhardt, unde în 1863 s-au investigat două ambarcațiuni din lemn din secolul al IV-lea cu numeroase arme de fier, piese de harnășament, podoabe, monede romane și ceramică puse în legătură cu ofranda datorată probabil unei victorii²⁵, precum și acelea ale Centrului de Cercetări submarine de la Sozopol din Bulgaria, care organizează anual simpozioane internaționale și editează publicația *Thracia Pontica*²⁶.

La acestea se mai pot adăuga și altele asemenea explorări din afara Europei, ca de exemplu cercetările epavei vasului de la capul Uluburun din sud-vestul Asiei Mici din Bronzul târziu (cca 13000 î.Hr.), investigată de profesorii George Bass și Cemal Pulak de la Institutul de Arheologie Nautică a Universității din Texas din S.U.A.²⁷. De asemenea, prezintă interes și investigațiile subacvatice ale Universității din Philadelphia din S.U.A. din zona Mării Egee²⁸.

Nu putem încheia seria explorărilor de arheologie subacvatică, fără ca să nu amintim că s-au inițiat și în România asemenea cercetări, explorându-se vechile porturi ale orașelor antice de la Callatis și Tomis²⁹. Cu toate dificultățile inerente

---

²⁰ **Ibidem.**

²¹ **Ibidem.**

²² **Ibidem.**

²³ Idem, **op.cit.**, 1973, p. 90.

²⁴ Idem, **op.cit.**, 1969, p. 2, A. László, **op.cit.**, 2006, p. 122 și următoarele.

²⁵ A. László, **op.cit.**, 2006, p. 120.

²⁶ **Ibidem**, p. 124 și următoarele.

²⁷ **Ibidem**, p. 125.

²⁸ **Ibidem**, p. 124.

²⁹ M. Petrescu-Dîmbovița, **op.cit.**, 1969, p. 2.

începuturilor unor asemenea cercetări, rezultatele obținute justifică necesitatea intensificării și dezvoltării în țara noastră a cestei ramuri a arheologiei.

Paralel cu cercetările de arheologie submarină s-au efectuat și altele în domeniul arheologiei subacvatice, explorându-se cu ajutorul scufundărilor îndeosebi unele așezări lacustre din Elveția, Austria, Germania, Olanda și Italia.

Astfel, în Elveția folosindu-se metode noi din domeniul arheologiei subacvatice s-au obținut unele precizuni de ordin topografic și cronologic. Datorită însă algelor și altor microorganisme s-a îngreunat mult efectuarea de desene și fotografii subacvatice. Cu toate aceste dificultăți, la care se adaugă și altele în legătură cu degajarea resturilor descoperite, datorită depunerilor de mâl și de altfel, care le acoperă, s-au efectuat cercetări metodice în așezarea bine cunoscută de la Zürich-Alpenqual³⁰, în palafitele de la Morges³¹, precum și în altele, cu rezultate deosebit de prețioase. În felul acesta, în Elveția au luat ființă și s-au dezvoltat explorările din domeniul arheologiei subacvatice, stabilindu-se la Zürich centrul acestor explorări³². De altfel, asemenea cercetări s-au impus în Elveția, unde resturile așezărilor lacustre sunt deseori amenințate cu distrugerea, datorită atât diminuării volumului apelor, în urma corecțiunilor hidrografice din Jura, cât și remanierilor țămurilor lacurilor, prin diferite lucrări³³.

Cercetări de acest fel s-au efectuat, sub conducerea lui W. Kunze și în Austria Superioară, în stațiunea lacustră de la Mondsee, aflată la 2,50 m sub apă, cu care prilej s-au măsurat peste 5000 de stâlpi³⁴.

Alte asemenea lucrări s-au efectuat și în Germania, la Kamlade în zona Schwerin, precum și în alte locuri, descoperindu-se mai multe așezări lacustre în lacul Konstanz³⁵.

Cercetări de acest fel s-au mai făcut și în Olanda, sub conducerea profesorului Pietr J.K. Modderman, descoperindu-se sute de ambarcațiuni din epoci diferite, ceea ce a contribuit la înființarea Muzeului de Arheologie navală transformat apoi în Institutul olandez de arheologie navală³⁶.

De asemenea au avut loc explorări de acest fel și în Italia, în lacul Nemi de lângă Roma, investigându-se două vase din timpul lui Caligula, incendiate în cel de-al doilea război mondial, salvându-se multe piese de artă de bronz³⁷.

Unele încercări s-au efectuat și în România, prin scufundări în Dunăre, recuperându-se ceva materiale, dintre care unele din vremea Războiului pentru Independență au ajuns în Muzeul din Brăila³⁸.

Din aceste câteva exemplare se poate deduce contribuția cercetărilor în domeniul arheologiei subacvatice la lămurirea unor probleme relativ atât la așezările sub apă, cât și la unele vase naufragiate.

Desigur că pe măsură ce tehnica și metodologia acestor cercetări de arheologie

³⁰ **Ibidem.**

³¹ A. László, **op.cit.**, 2006, p. 121.

³² M. Petrescu-Dâmbovița, **op.cit.**, 1969, p. 2.

³³ **Ibidem.**

³⁴ **Ibidem.**

³⁵ **Ibidem.**

³⁶ A. László, **op.cit.**, 2006, p. 130.

³⁷ **Ibidem.**

³⁸ M. Petrescu-Dâmbovița, **op.cit.**, 1969, p. 2.

subacvatică vor progresa, rezultatele vor fi mai multe și mai abundente. În acest scop este necesară o colaborare mai strânsă între arheologi și plongeuri, folosindu-se tehnici mai perfecționate de scufundare, săpare și de recuperare a obiectelor, cum ar fi de exemplu clopotul cu telefon care permite scufundătorilor să comunice cu baza și să se alimenteze cu aer, precum și efectuarea de fotografii stereoscopice de pe submarine de buzunar construite special pentru ridicarea planurilor, mijloace adiacente de săpături (furtunuri cu puternică aspirație) în noroi, nisip și depuneri de materii organice, sub care zac bine conservate vasele naufragiate, baloane și ghiare metalice pentru scoaterea la suprafață a obiectelor găsite și sonde electronice pentru explorarea fundurilor mărilor și lacurilor³⁹.

Folosirea pe scară din ce în ce mai largă în domeniul arheologiei subacvatice a acestor tehnici moderne, la baza cărora stă descoperirea de către Jacques Yves Cousteau în 1943 a rezervorului cu aer comprimat, va contribui la o mai mare dezvoltare a acestei importante ramuri a arheologiei⁴⁰.

În această privință menționăm că la Facultatea de Istorie a Universității *Al.I. Cuza* din Iași, în cadrul platformei *Arheoinvest* s-a organizat un laborator de arheologie subacvatică cu specialiști în arheologie și hidrologie, în colaborare cu Institutul de cercetări eco-muzeale de la Tulcea, sub conducerea prof. Octavian Bounegru de la Facultatea de Istorie a Universității *Al.I. Cuza* din Iași și dr. Florin Topoleanu de la Institutul de cercetări Eco-muzeale de la Tulcea, pentru scufundări la Argamum, Histria și Constanța⁴¹. În acest scop s-au achiziționat un miniaht, o ecosondă, costum de scafandru și aparatura foto-acvatică⁴².

Quelques données concernant l'histoire des recherches archéologiques sous-aquatiques Résumé

Dans ce domaine grâce aux méthodes de recherche utilisées ont été obtenus des résultats importantes, mentionnés par le soussigné plus de 35 années avant et récent par le professeur Atilla László dans son livre **Introducere în arheologie**, paru a Iași, en 2006.

Dans cet article il s'agit seulement de quelques données concernant les résultats plus importants relatif a l'histoire des recherches sous-aquatiques.

Parmi ces résultats un lieu important l'occupe la recherche du vaisseau suédois „Wasa”, naufragé en 1628 dans la rade du port de Stockholm, ayant moi-même le privilège d'assister en 1960 à une phase de sauvetage de ce vaisseau. A ceux-ci s'ajoutent les recherches du vaisseau anglais „Mary Rose”, coulé en 1545 et exploré avec l'appui du vaisseau „Calypso”, ainsi que d'un bateau, coulé autour de l'année 80 av.Hr. a 5 km de Mahdia dans l'est de la Tunisie ainsi que d'un bateau grecque d'une île au Sud de Marseille.

D'autres recherches des bateaux coulés ont été effectuées par les italiens avec le vaisseau „Daimio” dans l'étendue de la ville romaine Baiae de Pozzuoli, à Sud-Ouest de Nord-Ouest de Napoli et dans le port d'Edissa, ainsi que par les américains et les anglais sur les côtes du Péloponnèse.

³⁹ A. László, **op.cit.**, 2006, p. 125 și urm.

⁴⁰ **Ibidem**, p. 123.

⁴¹ Din informațiile obținute de la dr. Vasile Cotiugă, lector la Facultatea de Istorie a Universității *Al.I. Cuza* din Iași.

⁴² Din aceleași informații.

De même ces recherches ont été effectuées aussi dans la Nord de l'Europe, dans la zone du port bien connu de Vikings Haithabu, aujourd'hui Oldenberg, de Scheswig.

Sont mentionnées aussi les explorations russes des bords de la Mer Noire et de la Mer d'Azov dans le périmètre des villes Phanagoreia, Olbia, Chersonèse, Herminax et Tyras, en se préconisant l'application des techniques modernes dans ce domaine.

De même présentent intérêt aussi les recherches des bateaux en bois de la tourbière de Nydam dans le Sud-Est de Jütland, aujourd'hui dans l'Allegmane, les recherches de Sozopol en Bulgarie, ainsi que celle du bronze tardif (d'environ 1300 av. Hr.) de l'épave du bateau du bout de Uluburun dans le Sud-Ouest de l'Asie Mineure, ainsi que celles de l'Université de Haïfa d'Israël et du Musée de Philadelphie de S.U.A. dans la zone de la Mer d'Égée.

Dans la Roumanie ont été explorés les vieux ports des cites antiques de Callatis et de Tomis.

A ceux-ci s'ajoute aussi les recherches des habitats lacustres de Suisse à Zürich-Alpenquai et les palafittes de Morges. A ceux-ci sont importantes les stations lacustres de Mondsee dans l'Autriche Supérieure, de Kamlade de la zone Schwerin en Allemagne, aussi que des autres des Pays-Bas et de l'Italie dans la zone du lac Nemi auprès de Rome aussi quelques recherches dans la Danube en Roumanie.

En conclusion on considère qu'à l'avenir à cause du progrès de la technique et de la méthodologie de recherches dans le domaine de l'archéologie sous-aquatique, seront obtenus encore des importants résultats dans ce domaine.

A ce regard il y a des espérances que seront obtenus aussi en Roumanie quelques résultats par la création à la Faculté d'Histoire de „l'Université A.I. Cuza” de Iași un laboratoire des recherches archéologique sous-aquatique avec des spécialistes dans l'archéologie et hydrologie, en collaboration avec l'Institut des recherches Éco-museale de Tulcea, ce laboratoire étant doté avec l'inventaire nécessaire pour ces recherches.